

«ԵՐԵՎԱՆԻ ԳԱԳԻԿ ՍՏԵՓԱՆՅԱՆԻ ԱՆՎԱՆ N° 135
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ» ՊՈԱԿ

ՊԱՐՏԱԴԻՐ ԱՏԵՍՏԱՎՈՐՄԱՆ ԵՆԹԱԿԱ
ՈՒՍՈՒՑԻՉՆԵՐԻ ՎԵՐԱՊԱՏՐԱՍՏՈՒՄ

ԱՎԱՐՏԱԿԱՆ ՀԵՏԱԶՈՏԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔ

Թեմա՝ Ուսուցչի կողմից երեխաների ուսումնառության ընթացքում
նկատված կրթական կարիքների բացահայտումը

Առարկա՝
Ուսուցիչ՝
դպրոց

ինֆորմատիկա
Երևանի Գր. Բաղյանի անվան հ.141 հիմնական

Բալասբեկյան Նարինե Ալեքսանդրի

Վերապատրաստող՝

Լիլիթ Հովհաննիսյան

ԵՐԵՎԱՆ – 2022

**Ուսուցչի կողմից երեխաների ուսումնառության ընթացքում
նկատված կրթական կարիքների բացահայտումը**

**Ներառումը սկսվում է ընտանիքում, շարունակվում դպրոցում և
կայանում է հասարակության մեջ:**

Ներածություն

«Հափուկ կրթական կարիքներով երեխա» հասկացությունը համեմատաբար նոր, բայց արդեն բավականին կայացած տերմին է, որն ընդունվել է աշխարհի բոլոր երկրներում՝ միատարրից բաց քաղաքացիական հասարակության անցման ժամանակ, երբ գիտակցեցին զարգացման խանգարումներ ունեցող երեխաների նկատմամբ վերաբերմունքի փոփոխության անհրաժեշտությունը, նրանց իրավունքների նկատմամբ նոր ըմբռնման և մոտեցման անհրաժեշտությունը:

Խոսակցացանկում փոխարինվել են նախկինում օգտագործված «աննորմալ երեխա», «զարգացման խանգարումներ ունեցող երեխա», «զարգացման շեղումներ ունեցող երեխա» տերմինները և դրանք մատնանշող հատուկ տերմինները («աուտիստ», «դաուն», «սպաստիկ», «դիզարտրիկ» և այլն), որոնք քսաներորդ դարի վերջից հասարակության կողմից ընկալվել են որպես բացասական ենթատեքստ ունեցող բառեր:

Ժամանակակից իմաստով կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխան այն երեխան է, ով կարիք ունի կրթության և դաստիարակության հատուկ պայմանների՝ իր հնարավոր առավելագույն զարգացման և մշակույթում, հասարակության մեջ ու ընտանիքում ինտեգրվելու համար:

Ամրագրելով օրենսդիրի և հասարակության ժխտումը՝ սահմանափակ իրավունքներով մարդկանց լիարժեք մեծամասնության և փոքրամասնության բաժանելու հարցում՝ նոր տերմինը ամրապնդում է այս երեխաների բնութագրերի անցումը թերություններից, խախտումներից, նորմայի շեղումներից դեպի նրանց հատուկ սոցիալական ամրագրումը և կրթական կարիքները: Նոր սահմանումը ընդգծում է օրենսդիրի և հասարակության պատասխանատվությունը՝ **բացահայտելու և իրականացնելու** այդ կարիքները:

«Հատուկ կրթական կարիքներով երեխա» տերմինն օգտագործվում է ինչպես լայն սոցիալական, այնպես էլ մասնագիտական և գիտական համատեքստում:

Մասնագիտական համատեքստում այս տերմինը կարևոր է, քանի որ այն ուղղորդում է մասնագետներին բացահայտելու հատուկ կրթական կարիքները և որոշելու դրանց բավարարման ուղիները հաշմանդամություն ունեցող երեխաների բոլոր կատեգորիաների և խմբերի հետ՝ հաշվի առնելով նրանց զարգացման տարբերակների շրջանակը: Գիտական համատեքստում այս տերմինը կարևոր է նաև, քանի որ այն ցույց է տալիս նորմատիվ և շեղված զարգացում ունեցող երեխաների գիտությունների սահմանների «թափանցելիությունը», քանի որ հատուկ կրթական կարիքները կարող են առաջանալ ոչ միայն առողջական սահմանափակումներով, այլև սոցիալ-մշակութային գործոններով:

Չնայած այն հանգամանքին, որ այս տերմինը Հայաստանում հայտնվել է ավելի ուշ, քան ԱՄՆ-ում, Արևմտյան Եվրոպայում և Ռուսաստանում, նրա ներդրումը հայրենական գիտության առօրյա կյանքում չի կարող որակվել որպես արևմտյան «հատուկ կարիքներով երեխաներ» տերմինի ուղղակի փոխառություն:

Հայրենական գիտական դպրոցը առանձնացնում է հատուկ կրթական կարիքները.

- ընդհանուր հաշմանդամություն ունեցող բոլոր երեխաների համար.
- հատուկ հաշմանդամություն ունեցող երեխաների յուրաքանչյուր կատեգորիայի համար.
- անհատական կրթական կարիքները, որոնք որոշվում են որոշակի երեխայի կյանքի, դաստիարակության և կրթության յուրահատուկ պատմությամբ:

Է.Լ. Գոնչարովա, Ս.Ս. Պուշկինի անվան Լենինգրադի պետական համալսարան, Սանկտ Պետերբուրգ, ռուսումնամեթոդական ուղեցույց

1. Հաշմանդամություն ունեցող բոլոր երեխաների համար բնորոշ հատուկ կրթական կարիքները.

• **Կրթությունը սկսելու ժամանակը.** (Երեխայի կյանքի առաջին տարիներին) զարգացման դժվարությունների հայտնաբերման և հոգեբանական և մանկավարժական օգնության անհապաղ բացահայտման անհրաժեշտությունը: Այսպիսով, եթե երեխայի լսողության կամ տեսողության խանգարումը հայտնաբերվի նրա կյանքի առաջին ամսվա վերջում, ապա պետք է անմիջապես սկսել հատուկ կրթությունը: Երեխայի զարգացման համար անարդյունավետ է այն իրավիճակը, երբ առաջնային խախտումը հայտնաբերելուց հետո մեծահասակների բոլոր ջանքերն ուղղված են բացառապես երեխայի բուժմանը, այսինքն. Վերականգնմանը՝ դեղամիջոցների օգնությամբ: Օրգանների համակարգերի հայտնաբերված խախտումը սահմանափակում է երեխայի փոխգործակցությունը աշխարհի հետ, դարձնում այն կոնկրետ, ինչի արդյունքում անհրաժեշտ է հրատապ հոգեբանական և մանկավարժական կանխարգելում, կամ շտկում՝ արդեն իսկ գոյություն ունեցող երկրորդական զարգացման խանգարումներով:

- **Կրթության բովանդակությունը՝** վերապատրաստման ծրագրերում հատուկ բաժիններ մտցնելու անհրաժեշտությունն է, որոնք չկան նորմատիվ զարգացում ունեցող երեխաների կրթության բովանդակության մեջ: Օրինակներ են այնպիսի բաժինները, ինչպիսիք են՝ կույր, խուլ-կույր և մտավոր հետամնաց երեխաների տարածական և սոցիալական կողմնորոշումը, ուղղորդող աշխատանքը մտավոր հետամնացություն ունեցող երեխաների հետ՝ սեփական վարքի գիտակցված կարգավորման մեխանիզմների ձևավորման և շրջապատի մարդկանց հետ փոխգործակցության համար, օրինակ՝ աուտիզմով երեխաների մոտ հուզական և սոցիալական փոխազդեցության նպատակային զարգացումը և այլն:

- **Ուսուցման մեթոդներում և միջոցներում «շրջանցումներ» կառուցելու անհրաժեշտությունը.** ուսուցման հատուկ մեթոդների և միջոցների կիրառում ավելի տարբերակված, «քայլ առ քայլ» ուսուցման մեջ, քան սովորաբար պահանջվում է նորմատիվ զարգացում ունեցող երեխաների համար: Օրինակ՝ խուլ երեխաների ուսուցման ժամանակ դակտիլոլոգիայի և ժեստերի լեզվի օգտագործումը, կույրերին սովորեցնելիս՝ Բրայլի այբուբենի կիրառումը և այլն:

- **Կրթության կազմակերպումը՝** կրթական միջավայրի հատուկ տարածական, ժամանակային և իմաստային կազմակերպման մեջ կրթության կազմակերպման ձևերի և դրա որակական անհատականացման ավելի մեծ փոփոխականության անհրաժեշտությունը: Այսպես, օրինակ, աուտիզմով երեխաներին անհրաժեշտ է կրթական տարածքի հատուկ կառուցվածք, որն ավելի հեշտացնում է նրանց տեղի ունեցածի իմաստը հասկանալը՝ հնարավորություն տալով կանխատեսել իրադարձությունների ընթացքը և պլանավորել իրենց վարքը:

- **Ուսումնական տարածքի սահմանների առավելագույն ընդլայնումը, ուսումնական հաստատության սահմաններից դուրս գալու անհրաժեշտությունը՝** կյանքի կոմպետենտության ձևավորման և ձեռք բերված գիտելիքները առօրյա կյանքում կիրառելու կարողության զարգացման համար:

• **Կրթության երկարակեցությունը** – շարունակական և հատուկ կարիքներով կրթության անհրաժեշտությունը ողջ կյանքի ընթացքում՝ հաշվի առնելով փոփոխվող և ավելի բարդ սոցիալական և կրթական մարտահրավերները:

• **Կրթության մեջ ներգրավված մարդկանց շրջանակը և նրանց**

փոխազդեցությունը. Ընտանիքի՝ կրթության և մասնագետների կողմից հատուկ վերապատրաստման միջոցով երեխայի վերականգնման գործընթացում ներառելու անհրաժեշտությունը. Որակյալ մասնագետների համակարգված մասնակցության անհրաժեշտությունը (տարբեր պրոֆիլների մասնագետներ՝ հատուկ հոգեբաններ և ուսուցիչներ, սոցիալական աշխատողներ, տարբեր մասնագիտությունների բժիշկներ, նյարդա և հոգեֆիզիոլոգներ և այլն):

Օ.Ս. Նիկոլսկայա, Ռուսաստանի կրթության ակադեմիայի ուղղիչ մանկավարժության ինստիտուտ, Մոսկվա, ռուսումնամթադական ուղեցույց-ալմանախ

«Հատուկ կրթության կարիք ունեցող երեխա» հասկացությունը հետագա զարգացման կարիք ունի: Թվում է, թե անհրաժեշտ է գիտականորեն հիմնավորել և տարբերակել հաշմանդամություն ունեցող երեխաների յուրաքանչյուր կատեգորիայի հատուկ կրթական կարիքների, զարգացման յուրաքանչյուր տարիքային փուլի և կրթության մակարդակի նկարագրությունը, սահմանումը և ըմբռնումը: Ժամանակակից ձեռքբերում է տարրական դպրոցական տարիքի աուտիզմով երեխաների հատուկ կրթական կարիքների գիտականորեն հիմնավորված նկարագրությունը՝ տարբերակված ըստ զարգացման չորս առավել բնորոշ տարբերակների, որոնք հիմք են հանդիսացել տարրական ընդհանուր դասարանների համար տարբերակված դաշնային պետական կրթական ստանդարտի ստեղծման համար: Ահա՝ օտիստիկ երեխաների խմբերից մեկի հատուկ կրթական կարիքների նկարագրությունը. աուտիկ երեխայի կապերի զարգացումը սիրելիի և ամբողջ հասարակության միջև խաթարված է և չի իրականացվում այնպես, ինչպես նորմայում, և ոչ այնպես, ինչպես

հաշմանդամություն ունեցող մյուս երեխաների մոտ: Առտիկների մոտ մտավոր զարգացումը ոչ միայն հետաձգվում կամ խաթարվում է, այլև խեղաթյուրվում է, քանի որ նման երեխայի մտավոր գործառնությունները չեն զարգանում սոցիալական փոխազդեցությանը և իրական կյանքի խնդիրների լուծմանը համահունչ, այլ մեծ չափով որպես ավտոխթանման միջոց՝ միջավայրի և այլ մարդկանց հետ փոխգործակցությունը զարգացնելու փոխարեն սահմանափակելու միջոց են:

Զարգացման խեղաթյուրումը բնութագրականորեն դրսևորվում է պարզ և դժվար սովորող երեխայի հարաբերակցության փոփոխությամբ: Նա կարող է հատվածական պատկերացումներ ունենալ շրջակա միջավայրի մասին, չտարբերել ու չըմբռնել առօրյա կյանքում կատարվող ամենապարզ կապերը, ինչը հատուկ չի սովորական երեխայի համար: Կարող է չկուտակել տարրական առօրյա կյանքի փորձ, բայց ցույց տալ իրավասություն գիտելիքների ավելի ֆորմալ, վերացական ոլորտներում՝ ընդգծել գույները, երկրաչափական ձևերը, հետաքրքրվել թվերով, տառերով, քերականական ձևերով և այլն: Այս երեխայի համար դժվար է ակտիվորեն հարմարվել փոփոխվող պայմաններին, նոր հանգամանքներին, հետևաբար, կյանքում վատ են կիրառվում իրենց կարողությունները, նույնիսկ արդեն իսկ զարգացած հմտություններն ու կուտակված գիտելիքները:

Առանձնահատուկ դժվարություն է նման երեխաներին սոցիալական փորձի փոխանցումը, մշակույթ ներմուծելը: Զգացմունքային կապի հաստատումը և երեխայի ներգրավումը զարգացման գործնական փոխազդեցության մեջ, տեղի ունեցողի համատեղ ըմբռնման մեջ, առտիզմի համար հատուկ հոգեբանական և մանկավարժական աջակցության հիմնական խնդիրն է:

Տարրական և հիմնական դպրոցներում ուսումնառության ընթացքում առտիզմով երեխաների հատուկ կրթական կարիքները, բոլոր հաշմանդամություն ունեցող երեխաների համար ընդհանուր ընդհանուր կարիքներից բացի, ներառում են նաև հետևյալ հատուկ կարիքները.

- զգալի թվով դեպքերում սկզբում անհրաժեշտ է երեխային աստիճանական և անհատական չափաբաժիններով հարմարեցնել դասարանում սովորելու իրավիճակին:

Դասերին հաճախելը պետք է լինի կանոնավոր, բայց հարմարեցված՝ հաշվի առնելով երեխայի անհանգստությունը, հոգնածությունը, հագեցվածությունը և գերգրգռվածությունը հաղթահարելու կարողությունը: Քանի որ երեխան ընտելանում է դասարանում սովորելու իրավիճակին, այն պետք է մոտենա նրա լիարժեք ընդգրկմանը տարրական և հիմնական կրթության գործընթացում.

- դասերի ընտրությունը, որին երեխան սկսում է հաճախել, պետք է սկսվի նրանցից, որտեղ նա իրեն առավել հաջողակ և հետաքրքրված է զգում, և աստիճանաբար, հնարավորության դեպքում, ներառի բոլոր մյուսները.
- աուտիզմով երեխաների մեծամասնությունը զգալիորեն ուշանում է ինքնասպասարկման և կյանքի պահպանման հմտությունների զարգացման հարցում. անհրաժեշտ է պատրաստ լինել երեխայի հնարավոր տնային անօգնականությանը և դանդաղկոտությանը, զուգարան գնալու, ճաշելու խնդիրներին, սննդի ընտրողականությանը, հագուստ փոխելու դժվարություններին, այն բանին, որ նա չգիտի, թե ինչպես հարց տալ, բողոքել, օգնություն խնդրել: Դպրոց մտնելը սովորաբար դրդում է երեխային հաղթահարել այդ դժվարությունները, և նրա փորձերը պետք է օժանդակվեն հատուկ վերականգնողական աշխատանքով՝ զարգացնելու սոցիալական և առօրյա հմտությունները.
- երեխաներին (անհատական և դասարանում) անհրաժեշտ է հատուկ աջակցություն բանավոր և ոչ բանավոր հաղորդակցության հնարավորությունների զարգացման համար.
- կարող է անհրաժեշտ լինել ուսուցչի կողմից ժամանակավոր և անհատական չափաբաժիններով աջակցության կազմակերպումը :Աջակցությունը պետք է աստիճանաբար կրճատվի և հեռացվի, քանի որ երեխան ընտելանում է դրան, տիրապետում է դպրոցական կյանքի կարգին, վարքագծի կանոններին դպրոցում և դասարանում, սոցիալական հարմարվողականության և հաղորդակցման հմտություններին.
- Կրթության սկզբում, եթե հայտնաբերվում է անհրաժեշտություն , դասին հաճախելու հետ մեկտեղ, երեխային պետք է տրամադրվեն լրացուցիչ անհատական դասեր

ուսուցչի հետ՝ զարգացնելու ադեկվատ ուսուցման վարքագծի ձևերը, հաղորդակցվելու և փոխազդեցության կարողությունը:

- Պարբերական անհատական մանկավարժական դասերի ցիկլերը անհրաժեշտ են աուտիզմով տառապող երեխային և նույնիսկ ադեկվատ ուսուցողական վարքագիծ ունեցող երեխային, որպեսզի վերահսկի իր նոր ուսումնական նյութի տիրապետումը դասարանում (որը կարող է դժվար լինել նրա համար դպրոցին ընտելանալու շրջանում:) և անհրաժեշտության դեպքում ցուցաբերել անհատական ուղղիչ օգնություն կրթական ծրագրի յուրացման գործում.
- անհրաժեշտ է ստեղծել դասերին և երեխայի դպրոցում մնալու հստակ և կանոնավոր ժամանակային-տարածական կառուցվածք՝ նրան աջակցելով հասկանալու համար, թե ինչ է կատարվում և ինքնակազմակերպվելու.
- երեխային դասի հիմնական մասի կազմակերպման հնարավորությանը բերելու համար անհրաժեշտ է հատուկ աշխատանք. անհատական բանավոր և ոչ բանավոր հրահանգներից հիմնականին անցման պարտադիր շրջանի պլանավորում,
- օգտագործել գովասանքի ձևեր, որոնք հաշվի են առնում աուտիզմով երեխաների առանձնահատկությունները և զարգացնում են իրենց և դասընկերներին ուղղված մեկնաբանությունները համարժեք ընկալելու կարողություն,
- նման երեխայի կրթությունը կազմակերպելիս և նրա ձեռքբերումները գնահատելիս անհրաժեշտ է հաշվի առնել հմտությունների յուրացման և տեղեկատվության յուրացման առանձնահատկությունները, «պարզ» և «բարդ» յուրացման առանձնահատկությունները,
- անհրաժեշտ է ներդնել լրացուցիչ կրթության հատուկ բաժիններ, որոնք օգնում են հաղթահարել շրջակա միջավայրի մասին պատկերացումների մասնատվածությունը, զարգացնել հաղորդակցման միջոցները, սոցիալական և կենցաղային հմտությունները.
- հատուկ ուղղիչ աշխատանք է անհրաժեշտ կատարել՝ երեխայի անհատական կյանքի փորձը ընկալելու, պարզեցնելու և տարբերակելու համար, որը չափազանց թերի է և • հատվածական, անհրաժեշտ է օգնել նրան մշակել տպավորություններ,

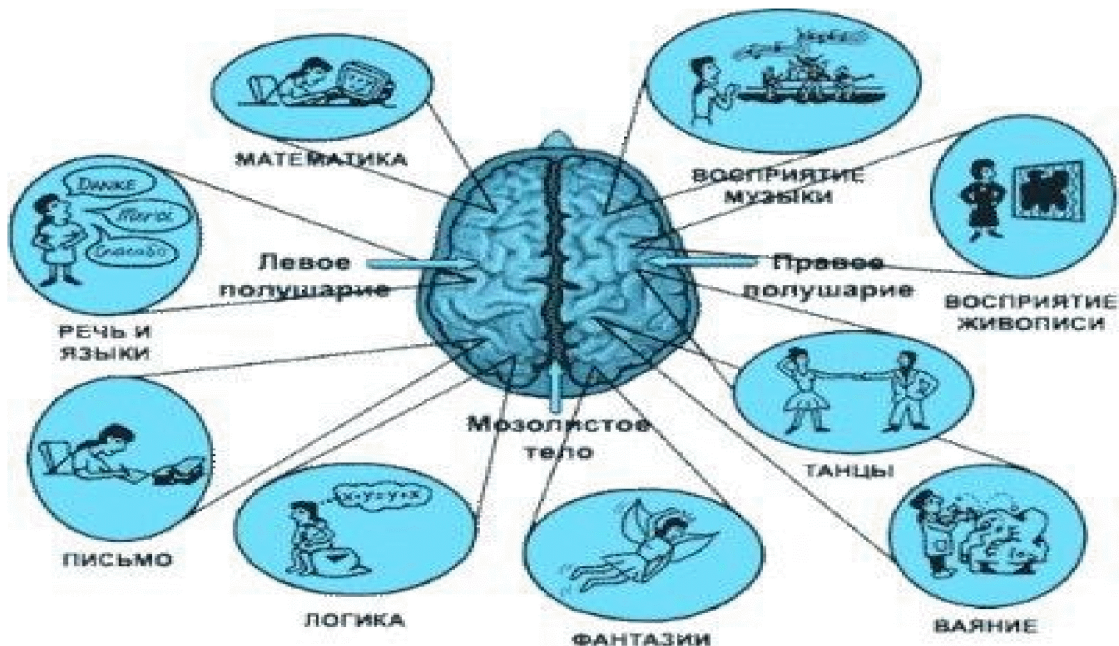
հիշողություններ, ապագայի մասին պատկերացումներ, զարգացնել պլանավորելու, ընտրելու, համեմատելու կարողությունը.

- աուտիզմով երեխան հատուկ օգնության կարիք ունի՝ ձեռք բերած գիտելիքներն ու հմտությունները դասավորելու և ըմբռնելու հարցում, ինչը թույլ չի տալիս դրանց մեխանիկական ձևական կուտակումը և օգտագործումը ավտոխթանման համար,
- աուտիզմ ունեցող երեխային առնվազն սկզբում անհրաժեշտ է հատուկ կազմակերպվածություն արձակուրդի ժամանակ՝ նրան իր սովորական գործունեության մեջ ներգրավելու համար, թույլ տալով հանգստանալ և, հնարավորության դեպքում, ներգրավվել այլ երեխաների հետ փոխգործակցության մեջ,
- աուտիզմ ունեցող երեխայի տարրական և հիմնական կրթության համար պետք է ստեղծել ուսումնական պայմաններ, որոնք կապահովեն զգայական և հուզական հարմարավետության միջավայր (առանց տրամադրության հանկարծակի տատանումների, օրինակ՝ ուսուցչի ձայնի հավասար և ջերմ հնչերանգ՝ դասարանի ցանկացած աշակերտի նկատմամբ), կարգուկանոն և տեղի ունեցածի կանխատեսելիություն,
- հատուկ միջավայր է անհրաժեշտ նաև՝ երեխայի հետ հուզական կապ զարգացնելու, նրա մեջ վստահություն պահպանելու համար: Երեխան պետք է զգա, որ ինքն ընդունված է, իրեն համակրում են և որ նա հաջողակ է ,
- ուսուցիչը պետք է փորձի այս վերաբերմունքը փոխանցել աուտիզմով հիվանդ երեխայի դասընկերներին՝ չընդգծելով նրա առանձնահատկությունը, այլ ցույց տալով նրա ուժեղ կողմերը և իր վերաբերմունքով համակրանք առաջացնելով նրա նկատմամբ, նա պետք է ներգրավի երեխաներին փոխազդեցության մեջ.
- անհրաժեշտ է զարգացնել երեխաների ուշադրությունը մտերիմ մեծահասակների և համադասարանցիների դրսևորումների նկատմամբ և հատուկ օգնություն ցուցաբերել՝ հասկանալու այլ մարդկանց հետ տեղի ունեցող իրավիճակները, նրանց հարաբերությունները.
- երեխայի սոցիալական զարգացման համար անհրաժեշտ է օգտագործել նրա առկա կարողությունները.

- ուսուցման գործընթացը պետք է ապահովվի հոգեբանական աջակցությամբ, որը օգտիմալացնում է երեխայի փոխգործակցությունը ուսուցիչների և համակուրսեցիների, ընտանիքի և դպրոցի հետ.

- արդեն նախնական կրթության շրջանում, աուտիզմ ունեցող երեխային անհրաժեշտ է ուսումնական հաստատությունից դուրս ուսումնական տարածքի անհատական չափաբաժինով և աստիճանական ընդլայնում ապահովել:

Հաշմանդամություն ունեցող երեխաների յուրաքանչյուր կապեգորիայի հափուկ կրթական կարիքների նույնքան ճշգրիտ, մանրամասն, գիտականորեն հիմնավորված սահմանում է պահանջվում՝ կապված յուրաքանչյուր փարիքի, զարգացման փարբերակի և կրթության փուլի հետ:

Նորարարական է **հաշմանդամություն ունեցող անձանց հոգեբանական աջակցության համալիր ծրագիրը**: Նրա նորույթն ու առանձնահատկությունը կայանում է նրանում, որ օգտագործվում է տարբեր հոգեբանական ոլորտներից փոխառված տեխնիկայի համալիր ընտրանի և դրանց սինթեզ՝ մեկ վերականգնողական ցիկլում, կարճ ժամանակահատվածում առավելագույն դրական արդյունքի հասնելու համար: Հոգեբանների աշխատանքի ուղղիչ գործընթացում օգտագործվում են ոչ միայն դասական մեթոդներ. խնդրի լուծման ոչ ստանդարտ,

արտասովոր եղանակները հաճախ արդյունավետ են դառնում, ինչը հնարավորություն է տալիս մոտեցում գտնել աշակերտների տարբեր կատեգորիաների նկատմամբ՝ հաշվի առնելով նրանց աշխարհայացքն ու դիրքորոշումը, աշխարհի անհատական, տեղական պատկերների խայտաբղետ շրջանակը, սեփական արատի անհատական ադապտացիաները, իսկ ավելի հաճախ՝ իր ֆանտոմի հետ փոխազդելը, որը պահպանվում է նույնիսկ արդյունավետ վիրաբուժական, բժշկական կամ ֆիզիոթերապևտիկ բուժումից հետո: Սա թույլ է տալիս կարճ ժամանակում հնարավորինս լուծել հոգեբանին հանձնարարված խնդիրները:

Վերականգնողական կենտրոնում հոգեբանական աջակցության ծրագիրը հիմնված է ամբողջական մոտեցման հիմնական պոստուլատների վրա, ինչը պայմանավորված է փոխլրացման միտումով: **Հոլիստիկ մոտեցումը** (Ձ. Ֆրեյդ, Կ. Յունգ, Ա. Ադլեր, Կ.

Հորնի, Ջ. Մորենո, Կ. Ռոջերս) թույլ է տալիս համատեղել աշխատանքի տարբեր

մեթոդների տարրեր՝ **երաժշտաթերապիա, կինոթերապիա, հոգեդրամա, արոմաթերապիա, արտ. թերապիա, հեքիաթային թերապիա, մարմնական ուղղվածություն ունեցող թերապիա** և այլն և այլն՝ մեկ գործընթացի մեջ, որը նպաստում է անհատի համապարփակ, ամբողջական զարգացմանը:

Աշխատանքային փորձը ցույց է տալիս, որ միայն ինտեգրատիվ մոտեցման կիրառումը՝ գործունեության տարբեր ձևերի սինթեզը, թույլ է տալիս ստանալ հոգեբանական վերականգնման արագ, արդյունավետ արդյունք: Վերականգնողական դասընթացն ավարտելուց հետո հաշմանդամություն ունեցող անձինք դրսևորում են դրական դինամիկա՝ ընդլայնվում է սոցիալական շփումների շրջանակը, բարելավվում է փոխգործակցության բնույթը, բարձրանում է ինքնավստահության մակարդակը, ձևավորվում են նոր նպատակներ, ներդաշնակվում է հուզական-կամային ոլորտը, ինքնաիրացման ցանկություն է առաջանում, բացվում են զարգացման նոր հնարավորություններ և հեռանկարներ:

**Օ.Ի. Կուկուշկինա, Ա.Ս. Պուշկինի անվան Լենինգրադի պետական
համալսարան, Սանկտ Պետերբուրգ, ուսումնամեթոդական ուղեցույց**

2. Սովորողների ուսումնառության ունակությունների բացահայտման փուլերը՝

- դիտարկում,**
- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի բացահայտում,**
- կարողությունների գնահատում, անհատականացված պլանավորում:**

Առաջին փուլի նպատակն է դասարանում կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք ունեցող երեխաների դիտարկումը և հայտնաբերումը:

Այս փուլում որոշակի ժամանակահատվածում անհրաժեշտ է իրականացնել սովորողի դիտարկումն ուսումնական և արտաուսումնական գործընթացներում: Սովորողի՝ դասապրոցեսում դրանից դուրս դիտարկման համար անհրաժեշտ է կիրառել որոշակի հնարներ, որոնց միջոցով կբացահայտվեն սովորողի ուսումնական դժվարությունները պայմանավորող խնդիրները (այդ թվում միջավայրային), և կպլանավորվեն դրանց հաղթահարման ընդհանուր մարտավարությունները դպրոցում:

Երկրորդ փուլն միտված է որոշելու կրթության առանձնահատուկ պայմանի կարիքը և մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծավալը:

Երրորդ փուլում բացահայտվում է երեխայի կրթական ներուժը:

Դիտարկման փուլում հիմնական շեշտը դրվում է երեխայի սահմանափակումների և անկարողությունների վրա:

Նախնական դիտարկումն ու գնահատումը իրականացնում է երեխայի հետ աշխատող ուսուցչի (ուսուցիչների) և դպրոցի հատուկ մասնագետների թիմը:

Նախնական դիտարկումը և երեխայի կարիքների բացահայտումը կազմակերպվում է նրա բնականոն գործունեության միջավայրում՝ դպրոցում՝ դասապրոցեսի, խաղի, ազատ գործունեության բոլոր ձևերում, ուսումնական, խաղային, աշխատանքային և այլն: Այս մեթոդը հնարավորություն է տալիս բացահայտելու սովորողի դժվարությունները և միջավայրային գործոնների ազդեցությունը նրա ուսումնառության վրա: Ուսուցչի ստացած տեղեկությունները հետագա ավելի մանրամասն

ուսումնասիրության համար հիմք են դառնում:

Դիտարկողը (ուսուցիչը, հափուկ մանկավարժը, սոցիալական մանկավարժը, հոգեբանը, ուսուցչի օգնականը) պետք է պահպանի հետևյալ կանոնները՝

- լինի անկողմնակալ ,
- նստի դասարանի վերջում, կամ մի անկյունում,
- չմիջամտի դասապրոցեսին, կամ աշակերտի ինքնուրույն խաղին,
- բացահայտի այն ոլորտները, որոնք անհատական մոտեցման կարիք ունեն,
- կատարի գրառումներ **(ի՞նչ և ինչի՞ համար է դիտարկումը):**

Սովորողը պետք է չգգա, որ իրեն դիտարկում են, որպեսզի իրեն բնական պահի:

Ուսուցչի կողմից երեխաների ուսումնառության ընթացքում նկատված կրթական կարիքների բացահայտման ընթացքում անրաժեշտ է ուշադրություն դարձնել՝

- ❖ **սովորողի ակտիվությանն ու մասնակցությանը դասապրոցեսին,**
- ❖ **դասի կանոններին ենթարկվելուն,**
- ❖ **ուսուցչի հրահանգները, հանձնարարությունները ըմբռնելուն և կատարելուն,**
- ❖ **դանդաղ, կամ արագ աշխատելու տեմպին,**
- ❖ **ուշադրության կենտրոնացմանը,**
- ❖ **խմբում աշխատելու , սովորողների հետ շփվելու, հաղորդակցվելու կարողությանը, սովորողի վարքին:**

«Ներառական կրթություն» ուսումնամեթոդական ուղեցույց: Ձեռնարկ .եր. «Հուլիսի կամուրջ» 2015

Առաջխաղացման վերաբերյալ վերլուծություններ անելու նպատակով անհրաժեշտ է պարբերաբար դիտարկել սովորողին՝ գործընթացի տարբեր փուլերում: Օգտակար է դիտարկման ընթացքում կազմել քարտ, որը հնարավորություն կտա սովորողի ուսումնական ունակությունները բացահայտող կարևոր գործընթացներին

ուշադրություն դարձնելու և միաժամանակ դիտարկման արդյունքները գրի առնելու: Դիտարկման առավելություններից է այն, որ այդ ընթացքում հատուկ պայմանների անհրաժեշտություն չկա և բացի այդ՝ երեխան լրացուցիչ չի ծանրաբեռնվում:

Ուսուցչի կողմից երեխաների ուսումնառության ընթացքում նկատված կրթական կարիքների բացահայտումը սուբյեկտիվ է և պայմանավորված է անցկացնողի մասնագիտական հմտության մակարդակով: Այդ պատճառով կարևոր է կատարել օբյեկտիվ դիտարկում՝ բացառելով ուսուցչի դրական, կամ բացասական վերաբերմունքը երեխայի նկատմամբ: Կարիքների բացահայտումն ավելի ամբողջական է դառնում, երբ համեմատվում են մանկավարժի, հատուկ մանկավարժի, սոցիալական մանկավարժի, հոգեբանի, ուսուցչի օգնականի, ինչպես նաև՝ երեխայի ծնողների դիտարկումները:

Համադրման արդյունքում ի հայտ եկած օրինաչափությունները հնարավորություն են տալիս ավելի ստույգ և արդյունավետ եզրակացություններ անել:

Ուսուցիչը պետք է բացահայտի, թե՝

- ***ո՞վ է սովորողը.***
- ***ի՞նչ հեղափոխություններ ունի***
- ***որո՞նք են սովորողի ուժեղ կողմերը***
- ***ո՞րն է նրա զարգացման, հմտությունների, կարողությունների և գիտելիքների առկա մակարդակը,***
- ***որո՞նք են սովորողի ամենամեծ դժվարություններն ու կարիքները,***
- ***որո՞նք են այն միջավայրային խոչընդոտները, որ խանգարում են նրա ուսումնառությանը,***
- ***ովքե՞ր են սովորողի ընկերները,***
- ***ո՞վ և ի՞նչ դեր ունի սովորողի կենսագործունեության ասպարեզում,***
- ***ի՞նչ է անհրաժեշտ սովորողին դասարանում , տանը, շրջապատում, հեղափոխ զարգացման և անկախ լինելու համար:***

Մ. Մոնթեսսորիի կարծիքով՝ երեխային պետք է անվերջ սովորեցնել, թե նա ինչպես պետք է ցանկացած գործողություն ինքնուրույն կատարի: Կարգապահությունը ազատության մեջ է և այն ևս պետք է լինի ակտիվ և գործուն: Երբ երեխային սովորեցնում ենք շարժվել, գործել և մտածել, մենք երեխային պատրաստում ենք կյանքին, երբ սովորեցնում ենք ինչպես անշարժ նստել և լսել ուսուցչին, մենք երեխային սովորեցնում ենք դպրոցին:

« Դասարանում յուրաքանչյուրը հանճարեղ է, բայց եթե դուք ձկանը պետք է գնահատեք ծառի վրայով սողալու կարողության համար, ապա նա ամբողջ կյանքում կտառապի այն մտքից, որ ինքն անկարող է» , -ասել է Ալբերտ Էյնշտեյնը:

« Հատուկ կրթության գիտամեթոդակա տեղեկատու» մաս 5, եր. 2011

3. Սովորողի կրթական կարիքը բացահայտելու և գործունեության գնահատման գործիք

Եթե գործիքի կիրառման արդյունքը հանգում է «լիակատար, կամ ձևավորող ինքնուրույնություն» վանդաներին, ապա տվյալ ոլորտում երեխան աջակցության կարիք չունի:

Եթե գործիքի կիրառման արդյունքը հանգում է «վերահսկողության» վանդակին, այս դեպքում հավելյալ աջակցություն չի պահանջվում, սակայն երեխան գտնվում է ուսուցչի վերահսկողության ներքո:

Տվյալ ոլորտում երեխան ունի աջակցության կարիք, եթե գործիքի կիրառման արդյունքը հանգում է «թեթև աջակցություն», «միջին աջակցություն», «մեծ հաճախականությամբ», կամ «մշտական աջակցություն» վանդակներին և արդյունքների գրանցման սանդղակում X-ով նշվում է աջակցության համապատասխան աստիճանը: Գոյություն ունեն 20 ոլորտներ, որոնցից բոլորի համար պարտադիր կիրառվում է գնահատման գործիքը:

Գործիքում կիրառվում են հետևյալ հասկացությունները.

- ❖ ***Լիակատար ինքնուրույնություն (ոչ մի տեսակի օգնության և հարմարանքի կարիք չկա):***
- ❖ ***Ձևավորվող ինքնուրույնություն , եթե օգտագործում է աջակցող հարմարանք, կարող է երկար ժամանակ պահանջվել սահմանվածից, անվտանգության համար կարող են պահանջվել որոշ միջոցներ, սակայն ոչ ի օգնության կարիք չկա:***
- ❖ ***Վերահսկողություն, եթե ոչ մի օգնություն չի ստանում (ստանում է ոչ ավելի, քան կողքից հուշում՝ վերբալ, կամ ոչ վերբալ, օրինակ սարքավորումը կարգավորելու համար):***
- ❖ ***Թեթև աջակցություն , երբ ստանում է չնչին օգնություն ուղղորդման ձևով և առաջադրանքի 75 %-ից ավելին կատարում է ինքնուրույն:***
- ❖ ***Միջին աջակցություն , երբ օգնության կարիք ունի, ստանում է չափավոր օգնություն, սակայն կարողանում է կատարել առաջադրանքի կեսից ավելին:***

- ❖ **Մեծ հաճախականությամբ աջակցություն ,երբ ստանում է նկատելի օգնություն , սակայն կարողանում է ինքնուրույն կատարել առաջադրանքի կեսից քիչը:**
- ❖ **Ամբողջական կամ մշտական աջակցություն, երբ ստանում է լիակատար աջակցություն, սակայն անկարող է առաջադրանքը կատարել 25 %-ից ավելի, կամ ընդհանրապես չի կարողանում:**

Դպրոցների համար նախատեսված «գործիքը» բաղկացած է 20 բաժիններից և որպեսզի ուսումնառության ընթացքում ուսուցիչը **նկատի երեխայի կրթական կարիքները**, պետք է ուշադիր լինի, թե երեխան կարողանո՞ւմ է արդյոք.

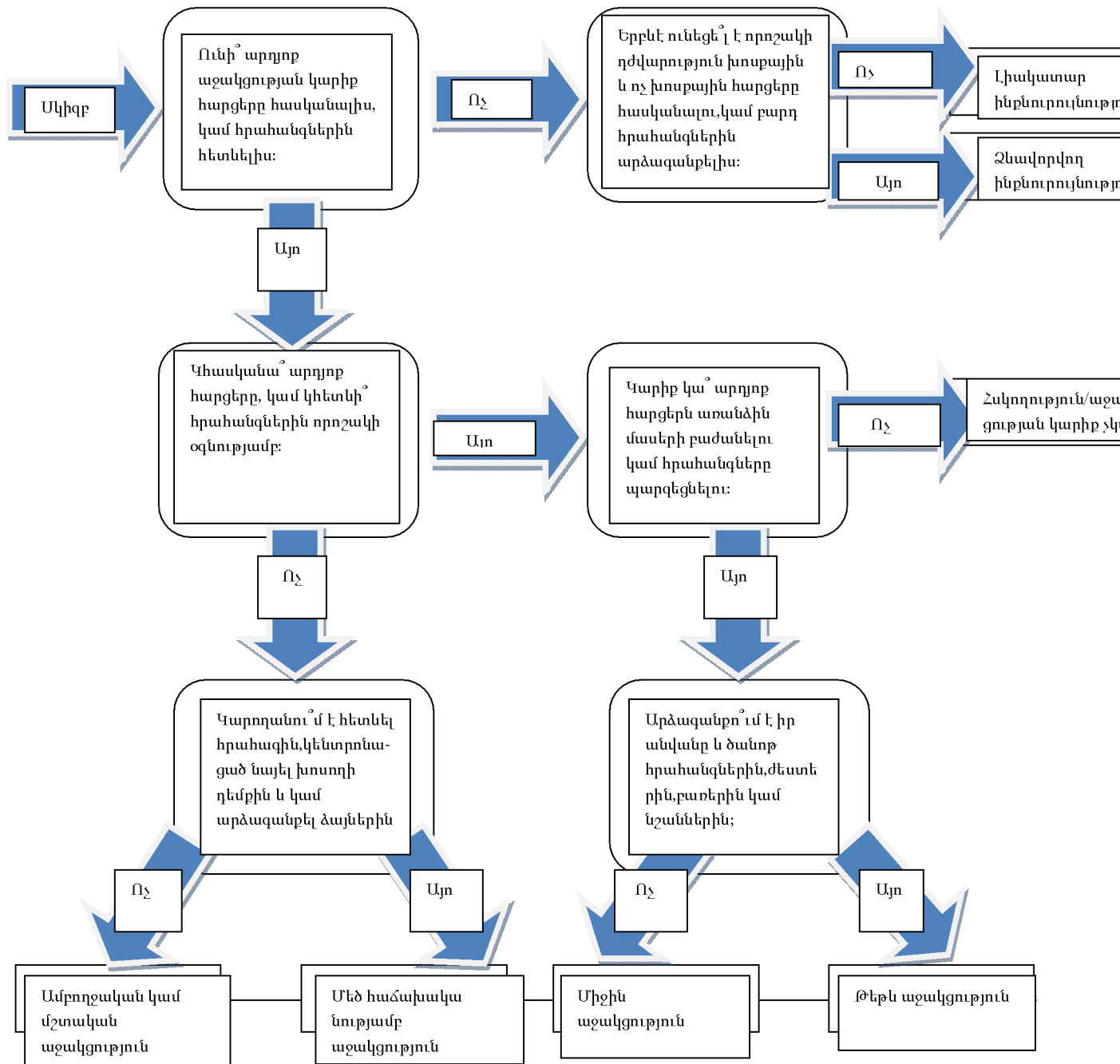
1. Ըմբռնել հրահանգները և հետևել դրանց
2. Ունի՞ արդյոք հարմարվելու կարողություն
3. Շահագրգվա՞ծ է մասնակցել և ակտիվ լինել ուսման պրոցեսում
4. Կարողանո՞ւմ է հարաբերվել հասակակիցների հետ
5. Կարողանո՞ւմ է ինքնասպասարկվել
6. Ինչպիսի՞ն է նրա խոշոր մոտորիկան՝ տեղաշարժումը
7. Ինչպիսի՞ն է մանր մոտորիկան՝ դաստակի և ձեռքերի գործածումը
8. Ուշադի՞ր է
9. Ունի՞ հիշողություն
10. Հաղորդակցվո՞ւմ է
11. Կարողանո՞ւմ է ընտրություն կատարել
12. Կարողանո՞ւմ է կուլ տալ
13. Ունի՞ կարդալու կարողություն
14. Ունի՞ գրելու կարողություն
15. Ունի՞ խոսելու կարողություն
16. Կարո՞ղ է մեքենայով փոխադրվել
17. Համայնքը մատչելի՞ է
18. Վարքը կառավարելի՞ է
19. Կողմնորոշվո՞ւմ է

20. Ունի՞ արդյոք ապահովության դատողություն

Գործիքի օրինակ.

Ըմբռնել հրահանգները և հետևել դրանց

Լիակատար ինքնուրույնություն – հասկանալ և կատարել հանձնարարություններ

«Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի գնահատումը դպրոցական մակարդակում » մեթոդական ուղեցույց ձեռնարկ

4 . 6-րդ դասարանի աշակերտ Դավթի կարիքների բացահայտումը գործիքի միջոցով և առարկայի համար կազմված ԱՌԻՊ-ը:

Կիրառելով գործիքը, ուսուցիչը պարզել է, որ 6-րդ դասարանի աշակերտ ...Դավիթն ինֆորմատիկա առարկայից ունի **թեթև աջակցության** կարիք և լրացրել է ԱՌԻՊ-ը:

11. ՍՈՎՈՐՈՂԻ ԿՐԹՈՒԹՅԱՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿՆԵՐԸ՝ ԸՍՏ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐԻ		
ԱՌԱՐԿԱՅԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ		
Ինֆորմատիկա		
11.1 ԿԱՐՈՂՈՒՆԱԿՐԹՅԱՆ ԱՌԿԱ ՄԱԿԱՐԴԱԿ (ինչքան գիտի և ինչքան է կարողանում)		
Հմտություններ		
<ul style="list-style-type: none"> ✓ Ուսուցչի օգնությամբ բացում և փակում է համակարգիչը: ✓ Տարբերում է համակարգչի հիմնական մասերը: ✓ Կարողանում է տարբերել նկարչական Paint ծրագրի հիմնական գործիքները: ✓ Ուսուցչի օգնությամբ նկարում է համակարգչային պարզ պատկերներ: ✓ Գիտի ինչի համար է տեքստային Word խմբագրիչը 		
11.2 ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՏԱՐԵԿԱՆ ՆՊԱՏԱԿ		

- 1) Կլարոդանա ճանաչել համակարգչի հիմնական սարքերը
- 2) Կլարոդանա ինքնուրույն բացել և անջատել համակարգիչը
- 3) Կլարոդանա տարբերել աշխատանքայի սեղանի նշանները
- 4) Կլարոդանա օգտագործել մկնիկը և ուսուցչի օգնությամբ ստեղծել պարզ պատկերներ Paint ծրագրով: Գունավորել և պահպանել դրանք:
- 5) Կլարոդանա նկարագրել ինչ նպատակների է ծառայում տեքստային խմբագիրը
- 6) Կլարոդանա ուսուցչի օգնությամբ ստեղծել պարզ տեքստային փաստաթուղթ

11.3 ԿԱՐՈՂՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ԱԿՆԿԱԼՎՈՂ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ՈՒՍՈՒՄՆԱԿԱՆ ՏԱՐՎԱ ԱՎԱՐՏԻՆ

Հմտություններ	Գնահատման մեթոդներ	
1-ին կիսամյակ		
Կարողանում է տարբերել համակարգչի մասերը	Անհատական աշխատանք:	
Կարողանում է միացնել և անջատել համակարգիչը	Անհատական աշխատանք:	
Կարողանում է տարբերել աշխատանքային սեղանի հիմնական նշանները	Անհատական աշխատանք	
Կարողանում է համառոտ ներկայացնել	Անհատական աշխատանք	

համակարգչի հիմնական մասերի ֆունկցիաները		
Կարողանում է ուսուցչի օգնությամբ ստեղծել և գունավորել համակարգչային պարզ պատկերներ:	Անհատական աշխատանք	
Կարողանում է ուսուցչի օգնությամբ պահպանել ստեղծած Paint –ի ֆայլը:	Անհատական աշխատանք	
2-րդ կիսամյակ		
Կարողանում է համառոտ ներկայացնել, թե ինչ է տեքստային խմբագրիչը	Անհատական աշխատանք:	
Կարողանում է գտնել Word տեքստային խմբագրիչի նշանը էկրանին:	Անհատական աշխատանք:	
Կարողանում է փոխել տեքստերի հավաքման KDWin ծրագիրը և գտնել հայկական այբուբենը:	Անհատական աշխատանք:	
Կարողանում է ուսուցչի օգնությամբ հավաքել	Անհատական աշխատանք:	

պարզ նախադասություններ:		
Կարողանում է ինքնուրույն պահպանել տեքստային խմբագրիչի աշխատած ֆայլը:	Անհատական աշխատանք:	

12. ԽՆԴԻՐՆԵՐ՝ ԿԱՐՃԱԺԱՄԿԵՏ ՆՊԱՏԱԿԱԴՐՈՒՄՆԵՐ

1. Կկարողանա միացնել և անջատել համակարգիչը
2. Կկարողանա ցույց տալ և անվանել համակարգչի մասերը
3. Կկարողանա համառոտ պատմել համակարգչի յուրաքանչյուր մասի ֆունկցիան
4. Կկարողանա մկնիկով նշել աշխատանքային սեղանի որևէ նշան
5. Կկարողանա Paint-ում ստեղծել պարզ պատկերներ
6. Կկարողանա համառոտ ներկայացնել, թե ինչի համար են տեքստային խմբագրիչը և այբուբենի փոփոխման KDWIn ծրագրերը

12.1 ԽՆԴԻՐՆԵՐԻ ԻՐԱԿԱՆԱՑՈՒՄ ՇՍՏ ԹԵՄԱՏԻԿ ՊԼԱՆԻ

ԱՐԴՅՈՒՆՔՆԵՐԸ ԹԵՄԱՅԻ ԱՎԱՐՏԻՆ. ԳԻՏԻ, ԿԱՐՈՂ Է	ԹԵՄԱՅԻ ԱՄՓՈՓԻՉ ԳՆԱՀԱՏՄԱՆ ԱՄՍԱԹԻՎ				
1.Կկարողանա պատմել աշխատանքի անվտանգության հիմնական կանոնների մասին:	29.09.2022				

Կկարողանա ճանաչել համակարգչի հիմական սարքերը, միացնել և անջատել համակարգիչը:					
Կկարողանա ուսուցչի օգնությամբ ստեղծել և գունավորել համակարգչային պարզ պատկերներ: Կկարողանա ուսուցչի օգնությամբ պահպանել ստեղծած Paint –ի ֆայլը:	22.12.2022				
Կկարողանա փոփոխել այբուբենի KDWIn ծրագիրը և տարբերել դրոշները;	16.02.2023				
Կկարողանա համառոտ ներկայացնել, թե ինչ է տեքստային խմբագրիչը: Կկարողանա գտնել Word տեքստային խմբագրիչի նշանը Էկրանին:	20.04.2023				

Կկարողանա ուսուցչի օգնությամբ հավաքել պարզ նախադասություն ներ:	25.05.2023				
12.2 Ուսումնականության Համար Անհրաժեշտ Հարմարեցումներ					
Միջավայրային հարմարեցումներ ✓ Հետևել, որ սովորողի համակարգչային սեղանը ազատ լինի ուշադրությունը շեղող ավելորդ առարկաներից: ✓ Դասարանում երեխայի տեղը նախատեսել պատուհանից հեռու՝ ուշադրությունը շեղող աղմուկից խուսափելու համար: ✓ Պարբերաբար համառոտ հարցերով գրավել երեխայի ուշադրությունը:					
ԱՌԱՐԿԱՅԻ ՈւՍՈՒՑԻՉ (անուն, ազգանուն, ստորագրություն) ՆԱՐԻՆԵ ԲԱԼԱՍԲԵԿՅԱՆ		ՈւՍՈՒՑԻ ՕԳՆԱԿԱՆ (անուն, ազգանուն, ստորագրություն)			

Եզրակացություն

Ինֆորմատիկա առարկայի ուսումնառության ընթացքում ուսուցիչը կարող է դիտարկել և բացահայտել աշակերտի կարիքները, հարկապես՝ նոր աշակերտի, ում մասին տեղեկատվություն չունի նախկին տարիների ուսումնառության ընթացքից:

Հաշմանդամություն ունեցող բոլոր երեխաների համար ընդհանուրի հետ մեկտեղ կան հատուկ կրթական կարիքներ, որոնք հատուկ են երեխաների յուրաքանչյուր կարեգործիայի, յուրաքանչյուր տարիքային փուլի, յուրաքանչյուր կարեգործիայի մեջ դիտարկվող մտավոր զարգացման տարբերակներ, ինչպես նաև անհատական կարիքներ, որոնք որոշվում են եզակի կյանքի պատմությամբ, դաստիարակությամբ և կրթությամբ:

Սովորողների ուսումնառության ունակությունների բացահայտման փուլերն են.

-դիտարկումը,

- կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի բացահայտումը,

- կարողությունների գնահատումը և անհատականացված պլանավորումը:

Բացահայտման փուլը միտված է որոշելու կրթության առանձնահատուկ պայմանի կարիքը և մանկավարժահոգեբանական աջակցության ծավալը: Կարիքների բացահայտումն ավելի ամբողջական է դառնում, երբ համեմատվում են մանկավարժի, հատուկ մանկավարժի, սոցիալական մանկավարժի, հոգեբանի, ուսուցչի օգնականի, ինչպես նաև՝ երեխայի ծնողների դիտարկումները:

Նախկինում երեխայի նախնական գնահատումն իրականացվում էր բժշկական մոտեցման հիման վրա և հիմնական շեշտը դրվում էր երեխայի սահմանափակումների և անկարողությունների վրա: Իրավիճակն այսօր լրիվ այլ է: Այժմ գնահատման թիրախ է հանդիսանում երեխայի ֆունկցիոնալ սահմանափակումների և միջավայրային գործոնների փոխազդեցությունը, որի հետևանքով սովորողն ունենում է **կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիք**: Ավելին, այսօր ուսուցիչը բացահայտում է նաև սովորողի ուսումնառության ներուժը՝ կենտրոնանալով երեխայի կարողությունների ուժեղ կողմերի վրա և պլանավորվում է նրա կրթությունը: Նախնական դիտարկման փուլում

կարևոր է երիտաշխարհի ծնողի հետ համագործակցելը, նրանից համակարգված տեղեկություն ստանալը:

Սովորողի կրթական կարիքը բացահայտելու և գործունեությունը գնահատելու նպատակով օգտագործվում է գործիք, որի մասի խոսվել է վերում:

Տվյալ ոլորտում երեխան ունի աջակցության կարիք, եթե գործիքի կիրառման արդյունքը հանգում է «թեթև աջակցություն», «միջին աջակցություն», «մեծ հաճախականությամբ», կամ «մշտական աջակցություն » վանդակներին և արդյունքների գրանցման սանդղակում X-ով նշվում է աջակցության համապատասխան աստիճանը:

Իվերջո, ուսուցիչը կրթական կարիքների բացահայտումից հետո պլանավորում է, թե ի՞նչ է անհրաժեշտ սովորողին դասարանում , տանը, շրջապատում, հետագա զարգացման և անկախ լինելու համար:

Բովանդակություն

Ներածություն-1-3 էջեր

1. Հաշմանդամություն ունեցող բոլոր երեխաների համար բնորոշ հափուկ կրթական կարիքները-4-12 էջեր
2. Սովորողների ուսումնառության ունակությունների բացահայտման փուլերը-13-16 էջեր
3. Սովորողի կրթական կարիքը բացահայտելու և գործունեության գնահատման գործիք- 16-19 էջեր
- 4 . 6-րդ դասարանի աշակերտ Դավթի կարիքների բացահայտումը գործիքի միջոցով և առարկայի համար կազմված ԱՌԻՊ-ը-20-25 էջեր
- Եզրակացություն-26-27 էջեր
- Բովանդակություն և օգտագործված գրականություն-28 էջ

Գրականություն

1. Է.Լ. Գոնչարովա, Ս.Ս. Պուշկինի անվան Լենինգրադի պետական համալսարան, Սանկտ Պետերբուրգ, ուսումնամեթոդական ուղեցույց
2. Օ.Ս. Նիկոլսկայա, Ռուսաստանի կրթության ակադեմիայի ուղղիչ մանկավարժության ինստիտուտ, Մոսկվա, ուսումնամեթոդական ուղեցույց-ալմանախ
3. Օ.Ի. Կուկուշկինա, Ս.Ս. Պուշկինի անվան Լենինգրադի պետական համալսարան, Սանկտ Պետերբուրգ, ուսումնամեթոդական ուղեցույց
4. «Կրթության առանձնահատուկ պայմանների կարիքի գնահատումը դպրոցական մակարդակում » մեթոդական ուղեցույց ձեռնարկ
5. «Ներառական կրթություն» ուսումնամեթոդական ուղեցույց: Ձեռնարկ .Եր. «Հուլիսի կամուրջ» 2015
6. « Հափուկ կրթության գիտամեթոդակա փեղեկապու» մաս 5, Եր. 2011